

A bleiburgi tanú

Az örömhír, hogy véget ért az emberiség leg-szörnyűbb katasztrófája, a majd hatéves világháború, a maribori laktanyában ért. Nagyjából háromhavi harctéri "tartózkodásom" után.

A napot, éppúgy, mint valószínűleg minden más laktanyában, óriási üdvrivalgással és lövöldözéssel ünnepeztük. Én is elővettem kis tarisznyámból mind a négy, 32 golyót tartalmazó tölténytáramat, s azt a 32-öt, ami a géppisztolyomban volt, valamennyit a levegőbe röpítettem. Úgy üresen, gyengéden megsimogattam kis fegyveremet, abban a reményben, hogy nemsokára elbúcsúzunk egymástól. A legrosszabb álomban sem gondolva, hogy az csak két év múlva következik be.

Érzélgős búcsúm a fegyveremtől azzal magyarázható, hogy a háború alatt semmitől sem irtóztam úgy, mint az esetleges közelharctól. Attól a gondolatól, hogy egy napon arra kényszerülök, valakinek a hasába döfjem óriási szuronyomat. Ha ugyan az nem előz meg. Iszonyodásom minden bizonnyal összefüggött apai nagyanyámnak a Lovas-tanyán minden évben megtartott, lakodalomnak beillő disznótorokkal, amelyek tulajdonképpen az óriási család hagyományos találkozási voltak – amelyek számomra egyben roppant érdekes és izgalmas "történelemórákat" jelentettek. Természetesen mindig egy témával: az első világháborúval, nagybácsijaim mindig eleven élményeivel. Mert az emberiségnek abból az első poklából valamennyien alaposan kivették részüket, négy teljes éven át a harctereken "szolgálva a hazát". Nem egy közülük mindhárom frontot bejárva. (A szerbiait, az oroszot, meg az olaszt.)

Általában Matyi bácsi vitte a szót, aki mint viszonylag módos parasztivadék legidősebb sarja, az akkori szabályoknak megfelelően, a legjobb lovukkal és megfelelő nyereggel vonult be a huszárokhoz. (A vörös ördögökhöz.) S minden disznótoron, kissé pityókás hangulatban elmesélte háborús élményeinek valószínűleg legizgalmasabb eseményét. Minden évben kissé jobban kiszínezve és részletesebben. Én hátborzongva hallgattam, majd utána legalább két éjjel álmatlanul forgolódtam az ágyamban.

A történet kb. így szólt.

"Egy ütközetben az egyik pillanatban azt vettem észre, hogy egy hatalmas, úgy 2 méter körüli, erős, izmos kozák emeli a kardját a levegőbe, hogy kettéhasítsa a koponyámat. Szerencsére még volt annyi időm, hogy alulról beledöfjem a szuronyomat a hatalmas hasába."

Bár végül már fejből tudtam Matyi nagybácsim minden szavát, minden évben, minden disznótoron mégis újrahallgattam. S megkönnyebbüléssel vártam a befejező kommentárt, amely szintén minden évben ugyanaz volt.

"Hát testvéreim, én annak a néhány pillanatnak, amivel a kozákot megelőztem, köszönhetem, hogy most, 25 év múltán is itt vagyok köztetek, ezen a szép disznótoron."

Azt hiszem, főleg Matyi bácsi esete miatt tartottam a fronton az orosz puskát a kezemben úgy, mintha varangyos béka lenne, különösen amikor pillantásom a szuronyra esett, amelyet, megítélésem szerint, különlegesen kegyetlen perverzítással terveztek valószínűleg a világ legjobb szuronyának. Mert nemcsak elsőrendű acélból készült, s olyan hegyes volt, mint a nyíl, hanem még négy borda is volt kivájva rajta, hogy az "ellenség vére", amikor beledöföm, ne fröccsenjen rá a ruhámra, hanem a négy "vércsatorna" lassan levezesse a puskatus mentén.

Nekem már ez elég lett volna ahhoz, hogy a legelső alkalommal megszabaduljak ettől az undorító gyiloktól, ha nem is társul hozzá egy szerencsétlen körülmény. Történt, hogy hadtápszolgálatunk tudatlanságának következményeként gépfegyvergolyót kaptunk hozzá. Aminek mérete azonos, de töltete nem. S ez a különbség tette, hogy mikor a golyót kilőttük, a hüvely megrepedt, s nem pattant ki a dugattyúból, amikor a zárat kifordítottuk. Ennek következtében addig használhatatlan volt a fegyverünk, amíg ki nem vertük onnan a hüvelyt.

Emiatt én az első elesett német katona holtteste mellé helyeztem a puskámat, az övét meg magammal vittem. Amíg nem akadtam rá egy másik holttestre, amely mellett géppisztoly volt. Akkor újra fegyvert cseréltem a holttal, s emellett a háború végéig kitartottam. S egyben attól a félelemtől is megszabadultam, hogy valaha is a szuronyomat kell használni. Mert a

géppisztollyal centiméteres távolságról is lehet védekezni. S egészen más golyót röpíteni valakinek a hasába, és más beleszúrní.

Nos, miután gondolatban elköszöntem kedvenc fegyveremtől, eszembe jutott zsilentes kis borotvám, amit a 16 éves koromban "kipattant" nagy szerelem imádottjától kaptam, frontra indulásom előtt. S az is, amit a borotva átadásakor mondott, ami akkor nagyon szíven talált. Mert azt jegyezte meg: "Jól jöhet ez még, majd ha kissé megerősödött a szakállad." Nem ilyen szöveget, hanem elismerést vártam az igyekezetemért, amit abban a reményben tettem, hogy férfiasabbnak fogok látszani és neki még jobban tetszeni. Amikor 16 évesen életemben először beültem a falu egyik borbélyműhelyébe, s kimondtam: - Borotválkozás! A bajusz marad! Miközben csak gyér pelyhekkkel találkozhatott az arcomon a borotva, s a bajusz is, amely "marad", csak nehezen volt kivethető. Azóta már néhány millió hektoliter víz lefolyt a Dunán, de szakállam nem nagyon igyekezett "izmosodni", mégis megborotválkoztam és letussoltam. Életemben először. Aztán belenéztem a kaszárnya fürdőszobájának homályos tükrébe, s megállapítottam magamban, hogy azért mégis kezdek férfira hasonlítani. Kerek öt hónappal meghaladtam nagykorúságom határát, 18. születésnapomat.

Miközben megállapítottam, hogy lényegében szerencsésnek mondhatom magam, hisz élek, túléltem a poklot, s túl vagyok a mindennapos életveszélyeken. Ez pedig mindenképpen nagy kincs egy tizenéves számára, aki még messze van attól, hogy felkészülve várja a halált.

Elővettem kis noteszomat, melybe életem leglényegesebb mozzanatait jegyeztem, egy mondatban, gyakrabban csak fél mondatban, s beírtam: 1945. május 9., második születésnapom dátuma. S ezt komolyan is gondoltam.

Csakhamar kiderült azonban, hogy elsiettem a dolgot. A kaszárnyaudvar felől ugyanis abban a pillanatban a parancskiosztásra jellemző, szokásos ordítózás hallatszott:

- Tizenöt perc múlva teljes felszereléssel sorakozó a járat előtt.

A sietség nem sok jóval kecsegtetett, de századunk "mindig jól értesült tagjai" csakhamar megnyugtattak. Mondván, nem kell izgulni, csak "csendfenntartásra" megyünk Karinthiába. Méghozzá vonaton. Mi, többiek is lényegében egyetértettünk velük, hogy ez jó hír. Kellemes élményeket nyújthat, jó kirándulás is lehet.

Bár marhavagonokban utaztunk, jól éreztük magunkat, hisz a 8. Vajdasági Dandár katonái voltunk, valamennyien sík vidéki legények, s többségünk ott, Szlovéniában látott először hegyet. Élveztük a szép

tájat, s mint ilyenkor szokás, az ének egészen addig nem szünetelt, amíg a vonat lassítani nem kezdett egy bakterházhoz hasonló kis állomás előtt, amely a környezetével és az állomást övező fenyőerdővel együtt lángokban állt.

Ez a látvány egy csapásra elvette nótázó kedvünket, és félelmetes döbbenettel töltötte meg a vagonot.

- Itt valami nincs rendben - gondoltuk, valószínűleg mindannyian ugyanabban a pillanatban. Hisz, világos, a béke, amit őrizni jöttünk, nem "így néz ki". Ezt a következő percek meg is erősítették. - Ispadaj! Napred, preko šume! (Mozgás, ki a vagonokból, át az erdőn! Előre!) Az erdősáv viszont lángokban állt, s a parancs azt jelentette, hogy az égő fasorokon kell átverekednünk magunkat. (Szerencsére nem volt túl széles erdő.)

Ettől függetlenül, természetesen fellélegeztünk, amikor kijutottunk "a pokol kapujából". Csakhogy a tűz nem véletlenül keletkezett. Akik meggyújtották, már beásva várták az érkezésünket. S amint "kidugtuk a fejünket" az égő erdőből, kegyetlen gépfegyver- és golyószórótűzet zúdítottak ránk.

Ez volt az Isten hozott benneteket!, vagyis a "csendfenntartók" fogadtatása.

Két vagy három napra a német kapituláció után, amikor Európa ünnepelte a katasztrófa végét, mi újra elővettük a történetanyagot, s éppúgy, mint addig, vizsgoztuk a tüzet.

Aztán elcsendesedett minden. Nemsokára beesteledett, s ellenségeink, régi jó szokásuk szerint, most is az éj leple alatt vonultak vissza. Hogy ne tudjuk, hol állnak meg, ássák be magukat, hol várnak be bennünket s hasznosítják a meglepetésszerű támadás stratégiai előnyét.

Erre számítottunk, de ezúttal nem így történt. Jó tíz kilométert hátráltak, s csak a dravográdi völgyben láttuk őket újra. De akkor sem lőttek, hanem küldötteket menesztettek hozzánk, azzal az üzenettel, hogy megadják magukat, s a fegyverszünet feltételeiről akarnak tárgyalni. Tisztjeink menjenek le hozzájuk. Biztonságban lesznek.

A "tárgyalás", mint kiderült, csel volt. Egy teljes napig tartott, s figyelemelterelés volt a célja. Átszivárogtak az erdőben laza sorainkon, melyekkel bekerítettük őket, s amikor ezzel készen voltak, kijelentették, hogy meggondolták magukat, nem hisznek nekünk. Nem teszik le a fegyvert, mindaddig, amíg nem jutnak el Ausztriába, az angol egységekig. S csak nekik adják meg magukat. Meg sem várva, hogy főtisztjeink visszaérjenek, erőteljes ellentámadásba lendültek. Kitértek a gyűrűből, s utána már csak mint angol foglyokkal találkoztunk velük Bleiburgban.

Arra persze nem számítottak, hogy igyekezetük hibávaló lett. Az angolok átejtették őket, ígéretük ellenére átadták őket nekünk.

Ott Bleiburnál már könnyű dolgunk volt. Csak azt a feladatot kaptuk, hogy "szortírozzuk", három csoportra osszuk őket: egybe az usztasákat, másikkba a domobranokat (mozgósított horvát katonákat), a harmadikkba a többieket.

Aztán egy nap és egy éjjel nem hallottunk egy lövést sem. Majd az utána következő este, kilenc óra tájban fölöttünk, a hegyekben elkezdtek zakatolni a gépfegyverek és peregni a golyószórók. Kisebb-nagyobb megszakítással reggel hatig.

Így folytatódott ez a többi éjjelen is, majd a negyediken hirtelen félbeszakadt, s többé már nem ismétlődött meg. Állítólag az angolok állították le. Akkor még nem tudtam, de sejtettem, hogy szörnyű mézszárlásnak voltuk a fültanúi, hogy a többiektől elkülönített usztasák ezreit mézszárolták le ott, a hegyekben.

S ha nem futok össze Kohn Miklóssal, gyermekkori barátommal, akkor ez a megérezésem csak sejtés marad. De kölcsönös örömünkre, összetalálkoztunk. Mivel régóta nem láttuk, alaposan és figyelmesen végigsaccoltuk egymást. Pontosabban én őt. Mert Miki, régi szokásától eltérően, amikor jó idegzetű, nyugodt, sőt kissé túlzottan magabiztos gyereknek számított, most idegesen topogott, s egy másodpercig is csak nehezen állta a tekintetemet. Nem azonnal vettem észre, hogy miért.

- Szent ég, mi van veled?! – kiáltottam, amikor úgy véltem, felfedeztem furcsa viselkedésének okát.

Balkezének kisujja úgy rángatózott, mint a béka lába, amikor gyerekkorunkban eső után békát fogtunk ki a mocsarokból, orvost játszottunk és amputáltuk a lábát. Az meg, éppen úgy, mint most Miki kisujja, utána még órákig is rángatózott.

Szomorúan rám nézett, s azt mondta:

- Ha te onnan jöttél volna, ahonnan én, lehet, hogy neked mindkét kezéd kisujja éppúgy rángatózna, mint az enyém.

Magamban elismertem, valószínűleg igaza volt, mert ő valódi keménykötésű falusi gyerek volt, verekedési ügyességét - bár fél évvel fiatalabb volt, mint én -, nem lehetett az enyémmel egy napon említeni. Azt azonban hozzátette: - Megeketettek bennünket, hogy arról soha, senkinek egy szót sem árulunk el, ami a hegyekben történt. Meg is fenyegettek bennünket, hogy ha mégis eljár a szánk, a föld alól is előkerítenek bennünket, s akkor úgy járunk, mint azok, akiket a hegyekben elhantoltunk. Sőt nem csak mi, hanem minden hozzátartozónk is.

Ezek után nem erőltettem a dolgot, hisz, lényegében magam is tisztában voltam vele.

Miki azonban mégsem tudta sokáig magában hordani azt a szörnyű terhet, amit Bleiburgban raktak rá, s otthon egy napon mégis kitárulkozott. Elmondott mindent.

Beosztották a kivégző osztagba, vagyis részese volt a tömegmészárlásnak, pontosabban végrehajtója. (A horvátok 30 000-re becsülik a Bleiburnál kivégzett usztasák számát.)

Balázs G. Árpád: Háromalakos kompozíció